

LES MESURES DE LA POBRESA A BARCELONA*

MARC BALAGUER, MATEU HERNÁNDEZ

Departament de Ciències Polítiques i Socials, Universitat Pompeu Fabra

“...pero por suerte esa frontera se irá difuminando en su propio absurdo. Las fronteras de verdad son aquellas que mantienen a los pobres apartados del pastel.”

Manuel Rivas, *El lápiz del carpintero*, 1998.

Introducció

L'estudi que aquí es presenta pretén aproximar i posar en contacte els principals treballs que han analitzat darrerament la pobresa a Barcelona intentant determinar les principals raons de les seves diferents conclusions. Per assolir aquest objectiu, en primer lloc es defineix amb brevetat el terme pobresa i es posa en relació amb els termes exclusió i desigualtat que, encara que referint-se a realitats diferents, presenten, com veurem, amplis punts de contacte. En segon lloc es passen a comentar els principals estudis que han analitzat la problemàtica de la pobresa a l'àrea de Barcelona per, en tercer lloc, constatar la manca d'acord en els seus resultats i passar a analitzar les raons que els poden explicar, que des del nostre punt de vista se centren en decisions referents al mètode emprat per al càlcul de diferents magnituds, objecte també d'anàlisi.

A l'apartat de conclusions es constata que, mentre que l'estudi de la pobresa sembla que és un objectiu relativament assolit, la mesura de les desigualtats econòmiques i especialment la identificació de l'exclusió són objectius encara no del tot assolits a l'àrea de Barcelona, i

es destaca la importància de l'estudi des de la proximitat d'aquestes realitats per poder-les conèixer. Comentar alguns possibles indicadors pot facilitar la tasca d'identificar tendències en el comportament de la desigualtat, la pobresa i l'exclusió.

Els conceptes de pobresa, desigualtat i exclusió

Pobresa, desigualtat i exclusió són conceptes que malgrat que molts cops es presenten com a similars, fan referència a realitats diferents però estretament connectades. Amb el que ara segueix intentem presentar breument a què es refereix cada un d'aquests diferents conceptes, ja que entendre amb senzillesa què és la pobresa, què és la desigualtat i què és l'exclusió haurà de permetre afinar encara més en la definició d'objectius de gran part de la política social perquè cada una d'aquestes realitats requereix intervencions diferents.

Tradicionalment s'ha definit pobresa com aquella situació d'escassetat de recursos per fer front al que es consideri com a necessitats per a la vida d'una persona o un grup, amb la quantificació econòmicament el mínim de recursos per cobrir-les. Darrerament, però, a aquesta conceptualització de la pobresa molt basada en l'economia s'hi han sumat elements de la sociologia i la psicologia per enriquir-ne l'anàlisi.

La caracterització de la pobresa com l'escassetat de recursos que pot patir un individu, una llar o un grup per

poder satisfer les seves necessitats bàsiques té el problema d'haver de determinar a quins recursos i a quines necessitats es refereix. Com a conseqüència d'aquesta qüestió arrenca un profund debat sobre si s'ha d'entendre la pobresa com un concepte absolut i inalterable o si, per contra, aquesta ha de fer referència a una realitat canviant segons l'entorn en què es troba. Ens referim al debat entre els partidaris del que s'ha anomenat pobresa absoluta i els partidaris del que s'ha anomenat pobresa relativa. En el primer cas, les necessitats de l'individu es quantifiquen en un mínim de subsistència determinat biològicament i fisiològicament per traduir-lo posteriorment a valors monetaris. Per contra, en la pobresa relativa són les normes mitjanes contínuament canviant d'aquella comunitat les que constitueixen els punts de partida per al càlcul de la pobresa. És aquesta aproximació a la pobresa la més generalitzada i la que ha adoptat la Unió Europea en definir-la com “la situació que afecta tots els individus, famílies o grups, els recursos materials, culturals i socials dels quals són tan escassos que es troben exclosos de les formes de vida mínimament acceptables en l'Estat on viuen.” D'acord amb aquest objectiu, s'ha fixat el llindar de pobresa en el 50% dels ingressos mitjans de la població de

* Aquest article és un resum de l'informe elaborat per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona, que inclou aspectes sobre pobresa, desigualtats i exclusió. Els autors agraïxen els comentaris del Dr. Vicenç Navarro, Clàudia Vallvé i la professora Mònica Madrigal.

MONOGRAFIES

referència, i són pobres totes aquelles persones que no arriben a aquesta quantitat.

Si el concepte de pobresa fa referència a qui no pot assolir el mínim per satisfer les seves necessitats, l'anàlisi de la desigualtat examina com estan distribuïts els recursos en una determinada societat. Partint de la pobresa com una realitat canviant d'acord amb l'entorn de referència, l'anàlisi de la desigualtat té interès en l'estudi de la pobresa, ja que ajuda a identificar i descriure el tipus de pobresa que hi ha en un determinat lloc i en un determinat moment.

Finalment, el concepte d'exclusió parteix del concepte de pobresa per ampliar-lo i aprofundir el seu coneixement. L'exclusió intenta realitzar una aproximació multidimensional i estructural al concepte de pobresa, una aproximació que estaria més d'acord amb la realitat diversa i canviant de les societats avançades i que ha acabat per constituir una realitat d'anàlisi independent en el camp de les ciències socials. En la identificació de l'exclusió hi participen realitats com l'atur, l'habitatge, la formació, la procedència geogràfica o la procedència ètnica. L'exclusió és, doncs, aquella situació en la qual es troba una persona, llar o grup que per diversos motius no pot participar de la vida que es desenvolupa al seu entorn. Ara bé, aquesta superior riquesa conceptual del terme exclusió en referència al terme pobresa provoca que el seu càlcul, la seva quantificació, sigui altament complicada i que els tradicionals estudis sobre pobresa es mantin-

guin encara com a essencials dintre la política social.

Anàlisi dels estudis per a l'àrea de Barcelona

Els estudis que a continuació es comenten han estat classificats d'acord amb la unitat d'anàlisi que han decidit emprar (Estat, Catalunya, Barcelona), unitat d'anàlisi que com veurem més endavant resulta clau en l'explicació de les diferències quant a resultats dels diferents estudis. Així, es comença amb el comentari dels estudis que prenen com a unitat d'anàlisi l'àmbit superior (l'Estat espanyol) per passar a àmbits inferiors i més pròxims a Barcelona.

L'estudi *Las condiciones de vida de la población pobre en España*, realitzat per Càritas i editat l'any 1998 per la Fundació Foessa, té com a objectiu l'anàlisi de les formes i condicions de vida de la població pobre a l'Estat espanyol, i presenta una quantificació del nombre de pobres existent per a cada una de les províncies que en formen part. Aquesta quantificació deriva d'estudis anteriors realitzats per l'Equip Edis per encàrrec de la mateixa Càritas (Fundació Foessa, Sèrie Pobresa, EDIS-Càritas 1994-1996). Els resultats que es presenten a l'estudi quant a la quantificació del nombre de llars pobres indiquen que mentre que a Espanya el 19,4% de les llars se situen per sota del llindar de pobresa, a Catalunya s'hi situen el 14% i, a la província de Barcelona, el 12,7%. Aquest nombre de llars pobres a la província de Barcelona es tra-

dueix segons els seus càlculs en 618.000 pobres (el 14,7% de la població) l'any 1991 i en 698.000 pobres l'any 1996 (el 15,2% de la població).

Ja a Catalunya, trobem les estadístiques de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IEC), *Estadística bàsica de Catalunya: demografia, economia i qualitat de vida*, que amb dades de 1991 de l'Enquesta de Pressupostos Familiars fixen el nombre de llars pobres a Catalunya en el 14,8% del conjunt de llars catalanes, i el nombre de llars pobres a Espanya en el 17,5%. L'IEC no aporta, però, dades sobre l'incidència de la pobresa a nivells inferiors als de la comunitat autònoma.

També a Catalunya destaca el treball del Gabinet d'Estudis Socials realitzat per encàrrec de la Generalitat de Catalunya que, sota el nom *Estudi sobre la situació de la pobresa i l'exclusió social*, cerca detectar les zones de Catalunya que presenten més necessitats socials conforme a la metodologia emprada pels autors. A l'estudi no s'arriba a quantificar el nombre de pobres sinó que s'hi construeix, a partir de diferents variables com l'analfabetisme, la població universitària, la població reclusa, la població gran i la població beneficiària de pensions no contributives, un indicador sintètic de necessitats que pretén capturar la multidimensionalitat del fenomen de l'exclusió. L'estudi descriu les necessitats detectades als diferents municipis de més de 20.000 habitants de Catalunya, entre altres qüestions, conclou que les necessitats socials

a Barcelona són inferiors a les de la mitjana catalana.

Ja a un nivell més pròxim trobem l'*Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona* realitzada per un equip d'experts de l'Institut d'Estudis Metropolitans i de la Universitat Autònoma de Barcelona, de la qual s'han publicat fins al moment tres edicions que corresponen als anys 1985, 1990 i 1995. L'objectiu de l'enquesta és el d'aportar informació sobre les condicions de vida i els hàbits de la població de la regió metropolitana de Barcelona i s'hi veu que, a diferència dels dos estudis ja mencionats, l'EMB no presenta com a principal objectiu l'anàlisi de la pobresa i les necessitats socials. Ara bé, la seva anàlisi és un dels seus principals resultats pel fet d'incloure informació important relativa a l'estat i evolució de la pobresa a Barcelona i la seva regió metropolitana.¹ A falta de la publicació dels resultats definitius per a l'EMB de 1995, l'any 1985 hi havia un 23,5% de llars pobres a l'Àrea Metropolita-

tana de Barcelona i un 17,9% a la ciutat de Barcelona. La profunditat d'anàlisi de l'EMB permet incorporar una aproximació més de caràcter subjectiu al fenomen de la pobresa en incloure qüestions relacionades amb l'apreciació dels entrevistats sobre el nivell de vida de la seva llar. Així, mentre que el 1990 eren un 4,4% les llars de Barcelona que opinaven que vivien malament, el 1995 aquestes es mantien pràcticament igual (4,2%). El detall de l'EMB és tal que permet desagregar els seus resultats per a cada un dels districtes i comarques que abasta l'estudi.

A Barcelona ciutat, l'estudi de Pep Gómez "Les desigualtats socials a Barcelona", realitzat per encàrrec de l'Ajuntament, pretén evidenciar les desigualtats socials existents referides a tres dimensions (salut, educació i treball) presents en els diferents districtes de la ciutat. Per assolir aquest objectiu utilitza tot un seguit d'indicadors de caràcter demogràfic, econòmic, educatiu, d'esperança de

vida i d'immigració per tal de construir un indicador sintètic que concentra la informació recollida a cada districte. Els resultats assenyalen desequilibris entre els diferents territoris de la ciutat.

Finalment, trobem l'estudi publicat a *Barcelona Societat* pel Gabinet d'Estudis Socials on, a partir de la metodologia empreada pels mateixos autors al *Mapa de la pobresa a Catalunya*, s'hi efectua una sub-anàlisi per a la realitat específica de Barcelona. Així, s'analitzen les 848 enquestes realitzades a la ciutat de Barcelona l'any 1988 i es conclou que si la pobresa a Catalunya se situava en el 15%, a Barcelona se situaria en el 9,6%.

A la taula 1 es resumeixen les conclusions extretes dels tres estudis analitzats aquí que quantifiquen la pobresa a l'àrea de Barcelona i a continuació s'analitzen els fonaments principals de les seves divergències.

1. A cada una de les tres diferents enquestes realitzades s'abraça un nombre creixent de comarques i municipis.

Taula 1
Principals resultats dels diferents estudis sobre pobresa per a l'àrea de Barcelona

Títol i any de l'estudi	Font	Variable utilitzada	Territori i any	Resultats
La pobresa a Barcelona. 1994 Barcelona Societat Gabinet d'Estudis Socials	Enquesta pròpia	Llars amb renda inferior a la mitjana de la renda disponible	Catalunya amb dades sobre Barcelona, 1988	15% de llars pobres a Catalunya. 9,6% de llars pobres a Barcelona.
Las condiciones de vida de población pobre (1994-96) Edís-Càritas	Enquesta de Pressupostos Familiars	Llars amb renda inferior a la mitjana de la renda disponible	Espanya amb dades sobre la província de Barcelona, 1991	12,7% de llars pobres a la província de Barcelona l'any 1991 (9,6% l'any 1981). A Catalunya, el 1991, 14% de llars pobres.
Enquesta de la regió metropolitana de Barcelona. 1985-1990-1995 Institut d'Estudis Metropolitans	Enquesta pròpia	Llars amb renda inferior a la mitjana de la renda disponible	Barcelona i Àrea Metropolitana, 1985	23,5% de llars pobres a l'AMB. 17,9% de llars pobres a Barcelona.

Anàlisi dels resultats dels diferents estudis

No tots els estudis analitzats fins al moment aborden el fenomen de la pobresa des de la mateixa perspectiva: es tracta sovint d'aportacions diferents ja sigui per la multidimensionalitat dels termes, la perspectiva d'anàlisi utilitzada, l'àmbit territorial o l'any objecte d'estudi. Hem vist com mentre que l'*Estudi sobre la pobresa i l'exclusió social*, del Gabinet d'Estudis Socials, i l'estudi "Les desigualtats socials a Barcelona", de Pep Gómez, es refereixen més al fenomen de l'exclusió i les necessitats socials, la resta d'informes aporten informació valuosa respecte a la quantificació de la pobresa. Però els seus resultats, tal i com es resumia a la Taula 1, difereixen per a l'àrea més pròxima a Barcelona des del 9,6% de l'estudi La pobresa a Barcelona al 17,9% de l'Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona o el 12,7% de l'estudi de Càritas. Atès que aquestes importants discrepàncies en els resultats no es poden justificar només pels diferents períodes de temps analitzats, a continuació es presenten algunes de les raons que explicarien les citades divergències. Cal apuntar, però, que aquest aparent desordre en el qual es desenvolupen els diferents estudis no s'han d'interpretar com una limitació, ans al contrari: és a partir d'aquesta mateixa diversitat en metodologies, objectius i perspectives d'anàlisi que s'enriqueix el debat entorn d'aquests conceptes, la comprensió dels

quals permet explicar les diferències mencionades entre els diferents estudis.

És amb aquest objectiu que a continuació es presenten els principals conceptes involucrats en les diferències detectades als diferents estudis. Així, examinarem el concepte de llindar de pobresa, el d'àmbit territorial d'estudi, el d'escala d'equivalència, els diferents instruments d'anàlisi i les diferents fonts d'informació per poder explicar millor les diferències entre els estudis i apuntar possibles tendències. Finalment, també s'apuntaran alguns possibles indicadors que poden ser d'interès en la identificació de tendències a escala local en l'evolució de la pobresa, l'exclusió i la desigualtat.

Diferències en la determinació del llindar de pobresa

De l'anàlisi dels diferents estudis que hem efectuat s'ha deduït que és en la determinació del llindar de pobresa on els diferents estudis presenten diferències més grans i més importants i per això a continuació centrem l'atenció en el seu concepte i en les diferents maneres de determinar-lo.

En la mesura de la pobresa cal identificar primer el nivell mínim de recursos necessaris per satisfer les necessitats que es consideren bàsiques en un lloc i un moment determinats, mínim que s'identifica com a llindar de pobresa, és a dir, el punt per sota del qual els individus, les llars o els grups són considerats pobres perquè no poden satisfer les seves neces-

sitats bàsiques. Ara bé, el seu càlcul no està exempt de problemes i, tal com afirma Nicholas Barr:² "Construir una línia de pobresa lliure de valors és una missió difícil", ja que el problema rau en el fet que per calcular amb rigor el nivell mínim de recursos caldria utilitzar indicadors monetaris i no monetaris essent, aquests últims, impossibles d'utilitzar en el tipus de càlcul que la quantificació de la pobresa requereix. Malgrat aquestes dificultats, la necessitat de conèixer la grandària, la identificació i les formes de la pobresa porta que siguin nombrosos els estudis per calcular el llindar de pobresa adequat.

En termes generals es poden identificar tres grans mètodes de càlcul del llindar de pobresa: l'aproximació subjectiva, la legal i l'estadística, i, encara que tots els estudis aquí analitzats utilitzen la mateixa aproximació estadística, tots ells difereixen en importants qüestions al respecte. Abans, però, definirem les tres principals aproximacions.

L'*aproximació subjectiva* a la quantificació de pobresa parteix del fet que seran els individus, llars o grups els qui millor determinaran el llindar de pobresa en ser preguntats sobre quin creuen que és el mínim de recursos necessari per satisfer les seves necessitats bàsiques. Un altre tipus de plantejament és el que pregunta no pel nivell de recursos necessari sinó per la identificació de les necessitats bàsiques per intentar-ne la traducció a

2. Barr, Nicholas (1993) *The Economics of the Welfare State*. Palo Alto, Stanford University Press.

valors monetaris a posteriori. El principal problema d'aquest mètode és que els seus resultats poden variar en gran manera segons el moment en què es realitzi la pregunta. Malgrat que no deixa de ser interessant conèixer el llindar de pobresa que la ciutadania fixa per ella mateixa en ser preguntada al respecte, únicament l'EMB utilitza en certa mesura aquest tipus d'aproximació a la pobresa quan informa sobre l'apreciació subjectiva del nivell de vida de la llar que l'entrevistat diu que té.

L'aproximació legal a la identificació del llindar de pobresa pretén determinar-lo a partir del que les institucions en les seves disposicions semblen quantificar com a mínim necessari perquè un ciutadà en aquell entorn pugui satisfer les seves necessitats mínimes. D'aquesta manera la determinació del llindar de pobresa es farà dependre del valor que tenen, per exemple, les pensions o subsidis mínims. Més endavant analitzarem les diferents quanties d'aquest llindar legal de pobresa d'acord amb la font que utilitzem. Cal apuntar aquí, però, que cap dels estudis analitzats utilitza aquesta aproximació, encara que el llindar que resulta a l'estudi de Càritas coincideix pràcticament amb la quantia de la prestació bàsica de la PIRMI,³ malgrat que, com més endavant es veurà, aquesta coincidència només es produeix en la prestació bàsica i si la llar de referència està formada per un únic membre.

Les *aproximacions estadístiques*, finalment, parteixen d'establir per part de l'investigador o la institució de

referència el llindar de pobresa. Així, el que el llindar de pobresa se situï al 50, al 60 o al 39% de la renda mitjana és una decisió darrere de la qual qui la fixa pretén, raons objectives. Per exemple, la Unió Europea ha determinat que el llindar de pobresa se situa en el 50% dels ingressos mitjans de la societat de referència. Els llindars estadístics parteixen, doncs, d'un convencionalisme previ dels quals la política social n'és plena, com és el cas de la determinació de les persones que seran considerades aturades legals. Les aproximacions estadístiques i especialment les que fixen el llindar de pobresa determinat per la Unió Europea són les que prevalen al nostre entorn. Tots els estudis que quantifiquen la pobresa analitzats aquí utilitzen aquesta aproximació al llindar de pobresa, encara que la coincidència en la utilització de la mateixa aproximació no determina, com veurem, la utilització d'un mateix i únic llindar. Les variacions en l'àmbit territorial a partir del qual s'extreuen les dades per calcular el llindar concret són una variable cabdal a tenir en compte a l'hora d'identificar les diferències, tal com analitzarem a continuació.

Diferències en l'elecció de l'àmbit territorial de referència per al càlcul del llindar de pobresa

Segons l'aproximació estadística, el càlcul del llindar de pobresa coincideix (si s'utilitzen els criteris de la Unió Europea) amb el 50% de la renda mitjana de la societat de referència. L'elecció de la

societat o de l'àmbit territorial de referència passa, doncs, a ser una decisió fonamental, i variacions en la seva elecció provoquen a la vegada variacions en el seu resultat final. Les divergències en aquesta elecció per part dels diferents estudis analitzats justifiquen importants diferències en el llindar de pobresa utilitzat, que es traslladen automàticament als resultats obtinguts.

Així, el fet que als estudis de Càritas s'utilitzi un únic llindar de pobresa per a tot l'Estat té el seu valor quan s'analitza la pobresa al conjunt de l'Estat. Ara bé, un únic llindar de pobresa per a tot l'Estat no és sensible a les diferències i desigualtats de renda que hi ha dintre les unitats territorials inferiors a l'estatal, com seria el cas de Barcelona. L'EMB és l'únic dels estudis analitzats en el qual es varia el concret llindar de pobresa emprat segons si es vol capturar la pobresa a Barcelona o a la seva àrea. Això explica que mentre que a l'estudi de Càritas la província de Barcelona presenta un percentatge de pobresa inferior a la mitjana estatal, a l'EMB el percentatge de pobres de Barcelona és lleugerament superior al de la seva àrea metropolitana i al que es quantifica a l'estudi de Càritas per a la seva província. D'aquesta mane-

3. PIRMI és el nom que rep el Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció. Aquest programa incorpora un seguit d'accions destinades a ajudar les persones excloses del mercat laboral, socialment marginades i que no tenen els mitjans suficients per atendre les necessitats bàsiques, preparant-les per a la seva inserció o reinserció social i laboral. Les accions s'adapten a la situació de la persona i engloben, a més de la prestació bàsica, tasques de formació, suport personal, informació i orientació.

ra es produeix la paradoxal situació per la qual una mateixa llar pobre a Barcelona segons l'EMB no ho sigui segons l'estudi de Càritas pel fet d'utilitzar com a àmbit de referència en el càlcul del seu llindar un àmbit territorial superior. Aquesta paradoxal situació és fruit de la naturalesa relativa del concepte de pobresa assumit per tots i cal tenir-la en compte a l'hora de voler comparar els resultats dels diferents estudis analitzats.

Diferències en la utilització de l'instrumental d'anàlisi

Una altra qüestió que cal també destacar és la de l'elecció dels instruments a utilitzar per recopilar i agregar la informació necessària per al càlcul del llindar de pobresa i per a l'estimació dels recursos de les llars objecte d'estudi. Els principals instruments utilitzats són l'enquesta i les fonts registrals. En els estudis aquí ressenyats s'ha utilitzat l'enquesta com a font d'informació per al càlcul del percentatge de pobresa, tot i que existeixen diferències importants en la utilització que se n'ha fet. Així, mentre que l'estudi de Càritas es basa en l'exploració de les dades de l'Enquesta de Pressupostos Familiars, l'EMB es basa en una enquesta pròpia que cerca altres objectius a part dels d'aconseguir informació sobre els ingressos i les despeses de les llars barcelonines. Per altra banda, l'estudi *La pobresa a Barcelona* es basa en dades d'una enquesta específica però que havia estat dissenyada per al conjunt de Catalunya i no per capturar la realitat

de Barcelona. Aquestes qüestions sobre l'instrument a utilitzar tenen també el seu impacte en l'explicació de les diferències quant als resultats que presenten els diferents estudis.

Respecte de les altres fonts d'informació que podrien ser utilitzades en estudis com els que s'estan analitzant aquí, destaca la figura de l'enquesta tipus Panel que està sent emprada per la Unió Europea per identificar l'evolució de les llars al llarg del temps. En un Panel la mostra utilitzada (la gent entrevistada) es manté constant encara que amb petites renovacions a les diferents edicions de l'estudi. Eurostat (l'oficina estadística de la Unió Europea) ha patrocinat l'edició d'una enquesta tipus Panel per a tota la UE, que a Espanya ha estat realitzada per l'Institut Nacional d'Estadística, on les dades sobre pobresa no tenen com a unitat més propera Barcelona sinó que fan referència a tota l'àrea de llevant, que a més de Catalunya inclou el País Valencià. En conseqüència, la informació disponible per a l'àrea més pròxima a Barcelona no és del tot significativa per als objectius aquí marcats.

Quant a la utilització de l'altra gran font d'informació, la registrals, destaca com aquest instrument d'anàlisi és especialment emprat en la construcció d'indicadors sintètics a les diferents aproximacions al concepte i la realitat de l'exclusió i de certes facetes de la desigualtat, com és el cas dels diferents estudis sobre les desigualtats socials en salut que ha editat l'Institut Municipal de Salut Pública de Barcelona. Les fonts registrals presenten

l'avantatge de ser relativament fàcils d'obtenir i de presentar sovint gran riquesa quant a la informació i la disponibilitat de la mateixa informació.

Proposta d'indicadors per aproximar tendències

Analitzats els principals estudis i repassats els principals conceptes que expliquen en part les seves divergències quant a resultats, cal, abans de concloure, presentar tot un seguit de fonts d'informació que de forma relativament ràpida i assequible permetin aproximar les tendències quant als fenòmens de la pobresa, la desigualtat i l'exclusió. Es tracta de fonts d'informació que no estan directament relacionades amb la finalitat que aquí se'ls vol donar i que per això no permeten la rigorositat i l'exactitud dels estudis presentats. Es tracta d'indicadors àmpliament disponibles i realitzats tots ells per instàncies oficials.

Atur EPA:

Aquest indicador situa com a objectiu el mesurament de l'atur i de l'ocupació a l'Estat espanyol a partir d'una enquesta, el qüestionari i la metodologia de la qual estan estandaritzats a escala europea. Es basa en una enquesta publicada trimestralment per l'Institut Nacional d'Estadística que inclou informació que pot ser de gran interès en el coneixement de l'evolució de magnituds com la desigualtat i l'exclusió. Presenta l'avantatge de la quantitat i qualitat de la informació que conté (especialment perquè inclou informació sobre la incidèn-

cia de l'atur a les llars espanyoles desagregada per membres), però en ser una enquesta d'àmbit nacional presenta l'inconvenient de la poca representativitat de les seves dades quan són utilitzades a escala més local.

Atur registrat:

Es tracta d'una font d'informació registral l'interès de la qual se centra en el fet que en l'estudi local de l'exclusió permet disposar de les dades sobre totes aquelles persones que, estan a l'atur, busquen activament una ocupació, informant també sobre el temps que han cotitzat, quants reben algun tipus de prestació o de formació, etc. Cal tenir en compte que aquesta font d'informació no capta el conjunt de la població aturada perquè funciona amb unes defini-

cions i uns requisits que no otorguen la consideració d'aturades a persones que es troben en situació d'atur segons els estàndards internacionals.

Enquesta de salaris:

A l'enquesta de salaris que publica l'INE s'hi pot trobar informació relativa a la quantificació i mesurament dels salaris tant al conjunt de l'Estat com a les comunitats autònomes. Atès que hi ha una correlació significativa entre nivells de desigualtat econòmica i desigualtat salarial, l'evolució d'aquestes magnituds salarials pot permetre identificar l'evolució de les tendències quant a desigualtat i pobresa.

Llindars legals de pobresa :

Ja s'indicava amb anterioritat que una possible forma d'establir el llindar

de pobresa a emprar en un estudi és la utilització del que l'Administració considera com a mínim per satisfer les necessitats d'una persona en la nostra societat. A Espanya es poden identificar diverses fonts d'informació sobre què considera l'Administració com a mínim: la quantia del Programa Interdepartamental de Renda Mínima d'Inserció (PIRMI), la quantia de la Pensió no Contributiva (PNC), la quantia de la pensió mínima de jubilació i la quantia del Salari Mínim Interprofessional. A la Taula 2 es presenten les quanties que preveu cada una d'aquestes figures i a continuació se'n fa un breu repàs.

És interessant assenyalar com de les dades presentades a la Taula 1 es pot apreciar una gran disparitat entre les diferents xifres aportades, no podent-se, en conseqüència, fixar un únic llindar de pobresa legal. Ara bé, cal tenir en compte que en la determinació del salari mínim, de la Pensió no Contributiva i de la pensió mínima, existeixen en cada cas altres condicionants que influeixen en la seva determinació a part de les estrictament relacionades amb els recursos mínims que necessita una persona per subsistir. És la PIRMI el que conceptualment i segons els motius que el promouen aproximaria amb més exactitud el llindar legal de pobresa a Catalunya. Llindar legal (la prestació bàsica del PIRMI) que s'aproxima al llindar que, extret a partir de càlculs estadístics i seguint les indicacions de la Unió Europea, utilitza Càritas per a tot l'Estat. Ara bé, si s'analitza amb profunditat la quantia destinada a la

Taula 2
Evolució de les principals magnituds que podrien determinar un llindar legal de pobresa

	1996	1997	1998
Pensió no contributiva (PNC)			
Jubilació	35.580	36.510	37.280
Invalidesa	53.370	54.765	55.920
Per fill a càrrec	53.370	54.765	55.920
Salari mínim interprofessional (SMI)			
Majors de 18 anys	64.920	66.630	68.040
De 16 a 18 anys	50.220	59.130	68.040
Pensió contributiva —Jubilació (+65 anys)—			
Sense cònjuge a càrrec	46.635	54.825	55.980
Amb cònjuge a càrrec	53.435	64.505	65.680
PIRMI			
Prestació bàsica	39.000	41.000	42.882
+ 1 membre depenent	6.000	6.000	6.126
+ 2 o 3 membres dependents	5.000	5.000	5.105
+ 4 o més dependents	4.000	4.000	4.084

Font: elaboració pròpia i Servei de Normativa i Assessorament jurídic del Departament de Benestar Social de la Generalitat

PIRMI en relació al nombre de persones que han de dependre de la prestació, es veurà (Taula 3) que, en la determinació dels complements per membre dependent, l'Administració no segueix les escales d'equivalència internacionalment reconegudes, com l'escala d'Oxford.⁴

Conclusions

De l'anàlisi comparada entre els diferents estudis que analitzen la pobresa a l'àrea de Barcelona es conclou que les diferències en els resultats són més fruit de decisions metodològiques que de diferències en la utilització dels conceptes. A excepció dels treballs del Gabinet d'Estudis Socials *Estudi sobre la situació de la pobresa i l'exclusió social* i de "Les necessitats socials a Barcelona" de Pep Gómez, que fan més aviat referència al que aquí s'ha definit com a exclusió i necessitat social, la resta dels estudis comentats difereixen, entre altres qüestions, en la forma de quantificar el concret llindar de pobresa. Uns el calculen segons les dades agregades per a tot l'Estat, mentre que d'altres canvien el llindar segons el territori sobre el qual vulguin informar. Aquest fet porta que les comparacions de resultats entre els estudis no es puguin efectuar amb rigorositat.

Per altra banda, cal destacar que la proximitat en l'anàlisi de la pobresa, la desigualtat i l'exclusió que aporta el nivell metropolità esdevé un punt a favor

Taula 3
Una anàlisi comparativa entre el PIRMI i el llindar de Càritas aplicant l'escala d'equivalència d'Oxford

	PIRMI	Estimació PIRMI amb escala d'equivalència d'Oxford	EDIS-CÀRITAS
1 membre	42.882 ptes.	42.882 ptes.	44.255 ptes.
2 membres	49.008 ptes.	entre 64.323 i 72.899 ptes.	entre 66.382 i 75.233 ptes.
3 membres	54.113 ptes.	entre 85.764 i 102.916 ptes.	entre 88.509 i 106.211 ptes.
4 membres	59.218 ptes.	entre 107.205 i 132.933 ptes.	entre 110.636 i 137.189 ptes.
5 membres	63.302 ptes.	entre 128.646 i 162.950 ptes.	entre 132.763 i 168.167 ptes.

Font: elaboració pròpia

dels estudis que mesuren des d'aquest àmbit aquestes realitats. Ara bé, l'inconvenient d'aquesta proximitat és en el fet que les fonts d'informació tradicionalment utilitzades (especialment l'Enquesta de Pressupostos Familiars), en centrar-se en nivells territorials superiors als de la ciutat, presenten importants problemes que només poden solucionar-se mitjançant la utilització d'altres recursos i fonts d'informació. Recursos i fonts d'informació a escala municipal que poden ser de gran utilitat com és el cas de la informació en brut disponible als registres municipals.

Finalment, cal destacar que, tot i que la quantificació de la pobresa sembla un objectiu relativament assolit per l'àrea de Barcelona, la majoria dels estudis aquí analitzats es basen en unes fonts d'escassa actualitat (Enquesta Pressupostos Familiars 1991 i Enquesta de Catalunya 1988), cosa que en limita la seva incidència sobre l'actualitat. La

darrera de les conclusions a les quals s'arriba en aquest article és la manca d'estudis que tinguin com a objecte la identificació de l'exclusió a Barcelona, objectiu altament complicat però que reclama d'interès ateses les noves dimensions que el problema està prenent els darrers anys amb l'extensió de l'atur, la immigració, el fracàs escolar, etc. Hi ha estudis a altres ciutats i comunitats autònomes⁵ de l'Estat que permetrien l'aplicació de metodologies concretes i provades per identificar les bosses i les causes de l'exclusió a la ciutat de Barcelona.

4. L'escala d'Oxford, emprada per l'OCDE, atribueix als membres adults diferents del cap de família una ponderació equivalent al 70% de la del cap de família i un 50% per cada un dels menors d'edat.

5. Aguilar, Gaviria, Goizueta i Laparra (1995) "Exclusión social y políticas de integración en la CA de Madrid" *Economía y Sociedad*, nº12, junio.

Aguilar, Gaviria, Goizueta i Laparra (1996) "Peculiaridades de la exclusión en España: propuesta metodológica y principales hipótesis a partir del caso de Aragón" a VVAA: Pobreza, necesidad y discriminación. Fundación Argenteria, Madrid.

Bibliografia

- Arcarons et al. (1998): *Estimació de l'indicador de la renda familiar disponible de les comarques i municipis de Catalunya*. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Arias et al. (1993): "Desigualdades en salud en Barcelona y en Valencia," a *Medicina Clínica*, n.8 Vol. 10. Barcelona.
- Atkinson, A.B. (1989): *Poverty and Social Security*. Harvester Wheatsheaf, Hertfordshire.
- Atkinson, A.B. (1970): *La economía de la desigualdad*. Editorial Crítica. Barcelona.
- Barr, Nicholas (1993) *The economics of welfare state*. Stanford University Press. Palo Alto.
- Castel, Robert (1992): *La inserción y los nuevos retos de las intervenciones sociales*. Endymión. Madrid.
- Delgado, M., Muñoz-Machado, S. Gómez Seara, M. (1997): *Estructuras del Bienestar*. Cívitas. Madrid.
- EDIS (1996): *Las condiciones de vida de la población pobre en la diócesis de Barcelona*, 1996. FOESSA, Madrid.
- Estivill, Jordi (1994): "La pobreza a Barcelona". A *Barcelona Societat* n.2. Barcelona.
- Fundación FOESSA (1993): *Informe sociológico sobre la situación social en España*. FOESSA. Madrid.
- Galofré, Maria (1998): "Necessitats d'atenció a la vellesa". A Giner, S. *La societat catalana*. Institut d'Estadística de Catalunya. Barcelona.
- Generalitat de Catalunya (1996): *Mapa de Serveis Socials*. Departament de Benestar Social. Barcelona.
- GES (1994): *Estudi sobre la situació de la pobresa i l'exclusió social*, Mimeo. Barcelona.
- Gómez, Miquel (1994): *Els llindars de la pobresa a Catalunya: concepte, descripció, quantificació i territorialització*. Generalitat de Catalunya. Barcelona.
- Gómez, Pep (1994): "Desigualtats socials a la ciutat de Barcelona". *Barcelona Societat*, n.2. Barcelona.
- Institut d'Estadística de Catalunya: <http://www.idescat.es>
- Instituto Nacional de Estadística: <http://www.ine.es>
- Laparra, M., Gaviria, M., Goizueta, I. (1995): *Exclusión social y políticas de integración en la Comunidad de Madrid*. Economía y sociedad. Madrid.
- Laparra, M., Gaviria, M., i Aguilar "Peculiaridades de la exclusión en España: propuesta metodológica y principales hipótesis a partir del caso de Aragón" a VVAA: *Pobreza, necesidad y discriminación*. Fundación Argentaria, Madrid.
- Masats, Marta (1998): "Desigualtat i pobresa a Catalunya". A Giner, S., *La societat catalana*. Institut d'Estadística de Catalunya. Barcelona.
- Mercader, Magda (1992): "Bajos niveles de renta en España: una comparación con el Reino Unido y Francia" en *I Simposium sobre la distribución de la renta y la riqueza*. Fundación Argentaria. Madrid.
- Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales: <http://mtas.es>
- Orriols, Pere (1998): "El sosteniment de la renda a Catalunya: eix del sistema de protecció social". A Giner, S. *La societat catalana*. Institut d'Estadística de Catalunya. Barcelona.
- Sen, A.K. (1979): *Las medidas de la desigualdad*. Alianza Editorial. Madrid.
- Sen, A.K. (1995): *Sobre la desigualdad económica*. Alianza Economía. Madrid.
- Smeeding, et al. (1990): *Poverty, inequality and income distribution in comparative perspective*. Harvester Weathsheaf, Hertfordshire.
- Social Science Research Council (1968): *Research on poverty*, Heinemann, Londres.
- Subirats, M. et al. (1991,1992,1996): *Enquesta de la regió metropolitana de Barcelona*, IEMB. Barcelona.
- UPC (1998): *Índex de Capacitat Econòmica Familiar a la Ciutat de Barcelona*, Mimeo. Barcelona.